

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 11/2014 vp

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle: Sotilasosaston asettaminen korkeaan valmiuteen osana Ruotsin, Suomen, Norjan, Viron, Liettuan, Latvian ja Irlannin muodostaman EU:n taisteluosaston valmiusvuoroa 1.1.—30.6.2015

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 26 päivänä marraskuuta 2014 lähettäessään valtioneuvoston selonteon eduskunnalle sotilasosaston asettamisesta korkeaan valmiuteen osana Ruotsin, Suomen, Norjan, Viron, Latvian ja Irlannin muodostaman EU:n taisteluosaston valmiusvuoroa 1.1.—30.6.2015 (VNS 7/2014 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- yksikön päällikkö Mikko Kinnunen ja lähetystöneuvos Minna Laajava, ulkoasiainministeriö
- erityisasiantuntija Mika Varvikko, puolustusministeriö
- suunnitteluosaston kv. sektorin osastoesiupseeri, majuri Ville Valkeinen, Pääesikunta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

EU:n taisteluosastot ovat olleet valmiudessa kuuden kuukauden jaksoissa vuodesta 2007 alkaen. Suomi on osallistunut EU:n taisteluosastoihin aiemmin yhteensä neljä kertaa (2007, 2008, 2011). Kokemukset aiemmasta osallistumisesta ovat ulko- ja puolustusministeriön mukaan olleet myönteisiä.

Ulkoasiainhallinnon asiantuntijat toivat kuulemisissa esiin, että Suomi on alusta lähtien joh-

donmukaisesti tukenut EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä sotilaallisen kriisinhallintakyvyn kehittämistä. Taisteluosastojen on nähty sotilaallisella kriisinhallintapuolella olevan tärkeä elementti siinä keinovalikoimassa, joka EU:lla on käytettävissään kriisien syntyessä. Suomen on siksi syytä olla omalla panoksellaan mukana tukemassa unionitoimia tällä poliittikalohkolla.

Puolustushallinnon puolelta tuotiin puolestaan esiin, että vaikka taisteluosastoja ei toistaiseksi ole käytetty, on niiden merkitys asevoimien suorituskkyjen kehittämisessä säilynyt.

Nopean toiminnan joukkoihin osallistuminen on nähty tärkeänä osana Suomen puolustuksen kehittämistä. Erityisesti viimeaikaiset kriisit ovat osoittaneet, että puolustuksen kyky ja valmius reagoida nopeasti kehittyviin ja vaikeasti ennustettaviin uhkiin on keskeisen tärkeää kansallisen puolustuksen uskottavuuden kannalta.

Puolustusvaliokunta pitää selonteossa ja asiantuntijakuulemisissa esiin nousseita näkökohtia painavina ja puoltaa Suomen osallistumista pohjoismaiseen taisteluosastoon.

Pohjoismainen taisteluosasto ja Suomen osallistuminen

Ensi vuoden ensimmäisellä puoliskolla valmius-tilassa oleva pohjoismainen taisteluosasto on Ruotsin, Suomen, Norjan, Viron, Latvian, Liettuan ja Irlannin muodostama taisteluosasto. Ruotsi on kolmatta kertaa pohjoismaisen taisteluosaston johtovaltiona tarjoten noin 1 900 sotilasta 2 500 sotilaan kokoonpanosta. Ruotsin panos huomioiden osaston kuusi muuta maata täyttävät yhteensä vain 600 sotilaan tehtävät, monikansallisesti toimitaan siis varsin pienissäkin kokoonpanoissa.

Suomi osallistuu valmiusvuoroon asettamalla siihen maavoimien helikopteriosaston ja tarvittavat tukielementit, yhteensä noin 70 sotilasta ja neljä NH 90 -helikopteria. Kokoonpanossa on vain yksi reserviläinen, joka toimii suomalaisjoukon lääkärinä. Selonteossa todetaan, että nopean toiminnan valmiusvuoroihin asetetaan vain kansainvälisen joukkorekisterin mukaisia valmiiksi koulutettuja ja varustettuja joukkoja. Linjaus on valiokunnan mielestä hyvä, sillä se mahdollistaa toiminnan pitkäjänteisen suunnittelun tavalla, joka hyödyttää maksimaalisesti varautumista puolustusvoimien kaikkiin kolmeen päätehtävään.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan helikopteriosaston tehtävänä on toteuttaa taisteluosaston lääkintäevakuointitehtävät (MEDEVAC). Tämä on operaation toimeenpanon kannalta kriittisen tärkeä kyky ja osoittaa valiokunnan mielestä myös sen, että operaatioihin osallistumisen vaikuttavuutta ei tule mitata sillä,

kuinka monta sotilasta missioihin lähetetään. Lääkintäevakuointikyky on uusi kyky, joka vahvistaa kansallisen puolustuksen kehittämisen lisäksi myös puolustusvoimien osaamista annettaessa tukea muille viranomaisille Suomessa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan pohjoismaisen taisteluosaston valmistautuminen on sujunut suunnitellusti. Taisteluosaston mittavin harjoitus järjestettiin loka-marraskuun vaihteessa. Samassa yhteydessä järjestettiin ministeritason POLEX-päätöksentekoharjoitus. Valiokunta pitää tervetulleena sitä, että kansallinen valmistautuminen on tällä kertaa toteutettu kevennetyllä toimintamallilla. Kevennetty malli tarkoittaa muun muassa sitä, että henkilöstö osallistuu johtovaltion vetämään ja tätä täydentävään välttämättömään harjoitustoimintaan. Henkilöstöä ei myöskään oteta kriisinhallinnan palvelussuhteeseen valmistautumisen aikana, vaan vasta mahdollisen operaation käynnistytessä. Tällä mallilla saadaan aikaan huomattavia kustannussäästöjä. Perustamis-, koulutus- ja valmiuskustannukset ovat nyt noin 4,6 miljoonaa euroa. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä Suomen edelliseen taisteluosasto-osallistumiseen vuonna 2011. Tuolloin koulutus- ja valmiuskustannukset olivat kahdessa eri osastossa 300 sotilaan osalta noin 29 miljoonaa euroa.

Selonteossa on todettu, että taisteluosaston mahdolliseen käyttöön liittyen on vaikea arvioida, minkä kriisin hoitamiseen pohjoismaista taisteluosastoa mahdollisesti tarvittaisiin. Alustavasti on arvioitu, että taisteluosaston käyttö voisi tulla kyseeseen Afrikan kriiseissä tai Lähi-idässä. Afrikan osalta on esiin nostettu muun muassa Malin tilanne.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on mahdollista, että Ruotsi käyttää taisteluosaston ruotsalaisia osia taisteluosastokehyksen ulkopuolella erityisesti siinä vaiheessa, kun pohjoismaisen taisteluosaston käyttämättömyys alkaa näyttää ilmeiseltä kuusi kuukautta kestävä valmiusjakson loppupuolella. Valiokunta huomauttaa, että tällainen asetelma on jo nähty keväällä 2011, kun Ruotsi käytti pohjoismaisen taisteluosaston ilmatukikomponenttia lähettäessään

Gripen-hävittäjät osallistumaan lentokieltoalueen valvontaan Libyassa.

Selonteossa tuodaan esiin, että Ruotsissa tiedostetaan hyvin EU:n taisteluosastojen käyttämättömyyteen liittyvät ongelmat. Ruotsi onkin aktiivisesti tuonut esiin sekä Brysselissä että YK:n suuntaan, että Ruotsin poliittisesta päätöksentekokyvystä osaston käyttämättömyys ei tule jäämään kiinni. Johtovaltioroolin rakentaminen ja kehittäminen on kallista. Ruotsin tekemässä panos-tuotosajattelussa se ei enää riitä, että pohjoismainen osasto on pelkästään valmiudessa ilman tosiasiallista mahdollisuutta saada operaatiota käynnistettyä muiden ehtojen täytyttyä.

Yhteenveto

Taisteluosastojen käyttämättömyyteen liittyvät ongelmat ovat olleet nähtävissä jo jonkin aikaa. Valiokunnan arvion mukaan Euroopan unioni ei ole kovin onnekkaasti pyrkinyt korjaamaan niitä epäkohtia, joita vuonna 2004 luotua konseptiin liittyy. Samaan aikaan luotua Naton nopean toiminnan joukkojen konseptia on muutettu useaan otteeseen.

Valiokunta pitää tervetulleena joulukuun 2013 Eurooppa-neuvoston linjausta siitä, että taisteluosastokonseptia tulee uudistaa ja käytettävyyttä lisätä. Valiokunta huomauttaa, että viime kädessä kyse on unionimaiden poliittisesta halukkuudesta käyttää osastoja. Kolmenkymmenen valmiusvuoron jälkeen voi perustellusti kysyä, miksi operaatioiden käyttöön liittyvä poliittinen päätöksenteko on osoittautunut niin ongelmalliseksi vuosien mittaan.

Valiokunta pitää keskeisen tärkeänä, että kaikilla unionimailla on yhtenevät näkemykset taisteluosastojen käyttöperiaatteista. Valiokunta korostaa, ettei taisteluosastoille tule hakea tehtäviä, jotka eivät niille sovellu, vain sen takia, että konseptia voitaisiin testata käytännössä. Osastojen käyttämiseen liittyvää korkeaa poliittista kynnystä on kuitenkin saatava alennettua. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi toimii omalta osaltaan aktiivisesti Euroopan unionin suuntaan, jotta EU:n taisteluosastokonseptia saadaan joustavoitettua.

Selonteossa todetaan, että Suomi selvittää tulevaisuudessa valmiuksia ottaa itselleen johtovaltiorooli EU:n taisteluosastossa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan asiaa on alustavasti pohdittu puolustushallinnossa, ja johtovaltiorooli voisi olla ajankohtainen aikaisintaan 2020-luvun alussa. Valiokunta toteaa, että tähän mennessä on syytä saada selvitettyä taisteluosastojen käytettävyyden nykyiset ongelmat. Johtovaltioroolin ottamista on pohdittava perusteellisesti eri näkökulmista ja eduskunta on pidettävä näistä suunnitelmista täysimääräisesti informoituna. Valiokunta huomauttaa, että johtovaltioroolin ottaminen sitoisi käytännössä kaikki sotilaallisen kriisinhallinnan resurssit kahdeksi vuodeksi ja pelkkä valmiuden luominen maksaisi arviolta 50—100 miljoonaa euroa.

Lausunto

Lausuntonaan puolustusvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

PuVL 11/2014 vp — VNS 7/2014 vp

Helsingissä 2 päivänä joulukuuta 2014

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jussi Niinistö /ps	Mikko Savola /kesk
vpj.	Seppo Kääriäinen /kesk	Ismo Soukola /ps
jäs.	Outi Alanko-Kahiluoto /vihr	Eero Suutari /kok
	Thomas Blomqvist /r	Pauliina Viitamies /sd
	Timo Heinonen /kok	Sofia Vikman /kok
	Esko Kurvinen /kok	Tuula Väättäinen /sd
	Tuula Peltonen /sd	Jyrki Yrttiaho /vr.
	Eero Reijonen /kesk	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

EU:n taisteluosastot ovat olleet valmiudessa kuuden kuukauden jaksoissa vuodesta 2007. Suomi on osallistunut niihin aiemmin yhteensä neljä kertaa. Ensi vuoden ensimmäisellä puoliskolla valmiustilassa oleva pohjoismainen taisteluosasto on Ruotsin, Suomen, Norjan, Viron, Latvian, Liettuan ja Irlannin muodostama taisteluosasto. Sen johtovaltiona toimii Ruotsi.

EU:n taisteluosastoja ei ole toistaiseksi käytetty kriisinhallintaoperaatioissa. Selonteon mukaan keskeisimmät syyt tälle ovat olleet yhtenäisen poliittisen tahdon riittämättömyys, taakanjakokysymykset ja erimielisyydet taisteluosaston sopivuudesta ajankohtaisen kriisinhallintatehtävän hoitamiseen. Joulukuun 2013 Eurooppa-neuvostossa vahvistettiin EU-jäsenmaiden sitoutuminen taisteluosastojen uudistusprosessiin, jolla pyritään lisäämään taisteluosastojen käytettävyyttä. Huippukokouksen päätelmät merkitsivät Vasenryhmän mielestä entistä selvempää pyrkimystä Euroopan unionin federalistiseen militarisointiin, josta perusteellinen kansallinen keskustelu Suomessa on käymättä. Suomen toistuvista osallistumispäätöksistä taisteluosastoihin on muodostunut jatkumo, jota ei uskalleta asettaa kyseenalaiseksi ja jonka kansallista tarkoituksenmukaisuutta ei avoimesti punnita.

Suomen ei tule sitoutua EU:n ja YTPP:n militarisointiin eikä kansallisen päätösvallan kaventamiseen ja puolustusyhteistyön federalistiseen keskittämiseen. Eduskunnan turvallisuus- ja puolustusselonteossa Suomi on sitoutunut huolehtimaan, että kansallisessa lainsäädännössä ei ole esteitä yhteisvastuulausekkeen (SEUT 222 artikla) ja keskinäistä avunantoa (SETU 27 artikla) koskevan velvoitteen toteuttamiselle. Vasenryhmä pitää selonteon sitoumusta lainsäädäntömme sopeuttamisena Naton poliittis-sotilaallisiin rakenteisiin, joihin unionin jäsenmaiden enemmistö on sitoutunut. Suomen puolustusvoimien kannalta se merkitsee askelta soti-

laallisen liittoutumisen suuntaan ja mahdolliseen voimankäyttöön maamme rajojen ulkopuolella osallisena Naton liittokunnan johtamissa operaatioissa. Eurooppa-neuvoston strategisen puolustusyhteistyön tiekartta tavoitteineen ja aikatauluineen on mekanismi, jolla pyritään sitouttamaan myös EU:n Natoon kuulumattomia jäsenmaita samatahtiseen, yhdenmukaiseen ja järjestelmälliseen EU:n ja Naton yhteistyösuhteen tiivistämiseen.

Vasenryhmä ei yhdy valiokunnan kannanottoon, jossa EU:n (Naton/NRF) taisteluosastojen rooli korostuu ja asettuu kansallisen puolustuksen ja asevelvollisuusarmeijamme rinnalle keskeiseksi suorituskykyjen kehittämisen, yhteiskäytön ja jakamisen sekä yhteisten materiaalihankintojen instrumentiksi. Ulkoministeri Erkki Tuomiojan 18.—19.11. ilmoitus (UAN puolustus- ja ulkoministerien yhteisistunnossa) Suomen valmiudesta selvittää mahdollisuutensa ottaa joukkojen kehysvaltiovastuu vuosikymmenen lopulla sekä 5.12. pääministeri Jyrki Kataisen samansisältöinen ilmoitus kertovat pidemmälle menevistä valmisteluista ja sitoumuksista sekä puolustusresursseja koskevista vahvistuvista painotuksista. Suomen ei pidä tavoitella tulevaisuudessaan johtovaltioroolia EU:n taisteluosastoissa. Valiokunta toteaa aivan oikein, että johtovaltioroolin ottaminen sitoisi käytännössä kaikki sotilaallisen kriisinhallinnan resurssit kahdeksi vuodeksi ja pelkkä valmiuden luominen maksaisi arviolta 50—100 miljoonaa euroa.

EU:n turvallisuusyhteistyötä tulee kehittää ennen muuta humanitaaristen ja siviilikriisinhallinnan suorituskykyjen käytettävyyden osalta unionin jäsenmaissa ja lähialueilla. Siinä työssä EU:lla ja sen jäsenmailla on vakavia kansallisia ja megaluokan yhteisiä puutteita.

EU:n ja YTPP:n militarisointi kaventaa Suomen liittoutumattomuutta, rapauttaa Suomen turvallisuusasemaa sekä aiheuttaa epävakautta omassa turvallisuusympäristössämme Pohjois-Euroopassa. Vasenryhmä torjuu kansallisen

PuVL 11/2014 vp — VNS 7/2014 vp

lainsäädäntömme pakkosopeuttamisen ja natotamisen sekä uudet askeleet militarisoinnin tiellä.

Vasenryhmä korostaa, että Euroopan unionin kriisinhallinnan sotilaallisten ja siviilisuorituskkyjen kehittäminen ja mahdollinen käyttö nojaa kaikilta osin YK:n peruskirjaan ja yksin-

omaan YK-mandaattiin sekä viime kädessä aina kansalliseen lainsäädäntöön ja päätöksentekoon.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella esitän,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 2 päivänä joulukuuta 2014

Jyrki Yrttiaho /vr